

موسیقی سنتی در بین زرتشتیان

شاهرخ کشاورزی

۲- دو سال بعد از کستری از دانش‌آموزان هنرمند دبیرستان ایرانشهر کرمان (پسرانه زرتشتیان) و دیگر همکلاسه‌هایم با نام (گروه هنر) تشکیل دادم که در جشن‌های دبیرستان خصوصاً مراسم دیدار نوروزی که همه ساله در روز دوم فروردین با حضور کلیه خانواده‌های زرتشتی کرمان در سالن بزرگ دبیرستان ایرانشهر برگزار می‌شد و دارای سن مجهر با دکورهای فراوان بود، شرکت داشتیم و ترانه‌های شاد و نوروزی را در آنجا اجرا می‌کردیم.

۳- در دوران دانشجویی در تهران (از ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۱) در آموزشگاه موسیقی (آپولون) زیر نظر عطاءاله خرم و بعداً به صورت خصوصی سالها از زنده‌یاد استاد حبیب‌الله بدیعی روش‌های آهنگ‌سازی، هارمونی، تکنیک اجرا و نواختن مقام‌ها و گوشه‌های ردیف‌های موسیقی ایرانی را توسط ویلون فرا گرفتیم.

۴- در سال ۱۳۳۷ با شروع فعالیت سازمان جوانان زرتشتی (فروهر) در تهران، سرپرستی بخش موسیقی آن سازمان را به عهده گرفتم و یک ارکستر (پاپ) به رهبری آقای کیان‌خو یک ارکستر بزرگ ایرانی را به رهبری خود تشکیل دادم که چندین سال در مراسم جشن افتتاح آن سازمان، در جشن‌های نوروز و مهرگان و سده که در سالن‌های باشگاه آرات ارامنه و دبستان گیو زرتشتیان برگزار می‌شد شرکت داشتیم. که تا پایان آذرماه ۱۳۴۲ ادامه داشت و نوارهای آهنگ‌های آن موجود است و ترانه‌های (پیک مهرگان - جشن نوروز - پریشان - اندوه دل - جشن سده و آهنگ آرم سازمان جوانان زرتشتی) از معروفترین یادگارهای آن دوران است.

در این ارکستر ایرانی، چهار نوازنده ویلون، سه نوازنده تار، دو نوازنده سنتور، یک نوازنده قره‌نی، یک نوازنده فلوت، یک نوازنده عود، یک نوازنده مادلین، یک نوازنده آکوردیون، یک نوازنده تنبک و یک

در پاسخ به (یک پرسش نه چندان عجیب!) شماره ۴ و ۵ دی و بهمن ۷۴ آقای سیدعلی رضا میرعلی نقی، هنرمند و موسیقی‌دان پرارزش ایرانی، که پیرامون نقش زرتشتیان در پیشبرد موسیقی اصیل ایرانی مطرح کرده‌اند و پرسیده‌اند: «آیا هموطنان زرتشتی این قدر با موسیقی اصیل این مرز و بوم بیگانه‌اند؟» باید بگویم اینجانب به عنوان یک فرد زرتشتی و علاقمند به موسیقی ایرانی که چهل و پنج سال در این رشته با روش علمی کار کرده‌ام شاید بتوانم نام گروهی از فعالین زرتشتی را در کار موسیقی اصیل ایرانی، خصوصاً در کرمان و در تهران، از سالهای دور تا امروز بازگو کنم. نیاز به یادآوری است که همه فعالیت آماتوری داشته و هیچ‌گاه حرفه‌ای نبوده‌اند و شاید به همین دلیل شهرت همگانی نداشته‌اند و حتی در چند جلد کتاب (مردان موسیقی سنتی) نامی از هیچ یک برده نشده است.

ابتدا ناگزیم که به صورت کوتاه چگونگی آشنایی خود را با علم موسیقی و یادگیری روش‌های اجرای موسیقی ایرانی با ویلون، هم‌چنین تنظیم و اجرای آهنگ‌ها با ارکستر را یادآوری کنم. سپس به معرفی دیگر فعالین زرتشتی که در این کار دستی داشته‌اند (البته تا آنجا که من می‌شناسم) بپردازم.

۱- در تابستان ۱۳۳۲ که تازه دوره دبستان را به پایان رسانده بودم، با تشویق پدرم شادروان بیژن کشاورزی که خود از علاقمندان به موسیقی ایرانی بود و اشعار ضربی را با آوایی خوش و پرطنین همراه با نواختن تنبک اجرا می‌کرد، همراه برادرم آقای پرویز کشاورزی نت‌شناسی و نواختن ردیف‌های موسیقی ایرانی با ویلون و تار را از آقای مهدی صدیق که در آن زمان معلم درس موسیقی در مدارس کرمان بودند بطور خصوصی آموختم.

آقای سیدعلی رضا میرعلی نقی مرا به قول خودشان نه «بین مغنیان والا مقام» و نه بین «مطربان فرو دست؟!» قبول داشته باشد و به پاسخ «یک پرسش نه چندان عجیب!» خود رسیده باشد.

اما فهرست نام زرتشتیانی که از قدیم تا به امروز با موسیقی اصیل ایرانی آشنایی داشته‌اند و در اجرای آن با ساز تخصصی خود مهارت داشته و استاد زمانه خویش بوده‌اند (تا آنجا که می‌دانم):

۱- شادروان سهراب استواری (تار) ۲- شادروان فریدون ایرانیپور (تار)
۳- شادروان مانکجی جوانمردیان (ویلون) ۴- شادروان منوچهر شه‌ریاری (تار) ۵- شادروان داریوش کشاورزی (تار - سه‌تار) - قره‌نی - دف - تنبک) ۶- شادروان گیو کاویانی (تنبک) ۷- شادروان دکتر مهرابی (سنتور) ۸- شادروان خدامراد فرهمند (سنتور) ۹- شادروان رستم کیانفر (کژگینی) نوازنده ویلون که حتی تا اواخر عمر خویش از شاگردان بسیار فعال استاد علی تجویدی بود و در مراسم پرسه ایشان در سالن ایرج، استاد تجویدی از ابتدا تا پایان وقت حضور داشتند. ۱۰- آقای رستم همانودی (شاه‌پهرامی) نوازنده ویلون و مدرس ردیف‌های استاد صبا ۱۱- آقای رستم آذرشهری (تیچر) نوازنده و استاد تنبک ۱۲- آقای سیروس کشاورزی (ویلون) ۱۳- آقای خدارحم کیانی (ویلون) ۱۴- آقای ایرج ثابتی (ویلون) که پدرشان نیز در ارکسترهای نظامی شرکت داشتند. ۱۵- آقای شاپور همتی (ویلون) ۱۶- آقای دکتر داریوش جهانیان (پیانو و آکوردیون) ۱۷- آقای ایرج فردوسی (فلوت) ۱۸- آقای سیروس دولت‌زاده (تار و ماندلین) ۱۹- آقای کیکا کرمانی‌زاده (ویلون) ۲۰- آقای گودرز کشاورزی (قره‌نی - آکوردیون) ۲۱- آقای ایرج نوذری (خواننده آواز ردیف‌های ایرانی) ۲۲- آقای سیروس ایرانیپور (خواننده آواز ردیف ایرانی) ۲۳- آقای ایرج آبانی (تنبک و جاز) ۲۴- آقای منوچهر کشاورزی (تنبک - دف - جاز) ۲۵- آقای کورش کشاورزی (طبل و جاز) ۲۶- آقای پرویز کشاورزی (تار - دف) ۲۷- آقای فرامرز کشاورزی (تار - عود - دف - تنبک) ۲۸- آقای رستم کشاورزی (سنتور) ۲۹- آقای سروش (ویلون) ۳۰- آقای اردشیر خسرویانی (ویلون) ۳۱- آقای بهروز کشاورزی (تار) ۳۲- آقای ارسطو جوانمردیان (تار) ۳۳- آقای افلاطون جوانمردیان (ویلون) ۳۴- آقای گیو همائی (ویلون - تار و سه‌تار) که چندین نوار بداهه‌نوازی و هم‌نوازی همراه با تار و سه‌تار ایشان و ویلون اینجانب تهیه شده است.

در پایان یادآوری می‌کنم که تعدادی از خانم‌های زرتشتی نیز با علاقه بسیار به موسیقی اصیل ایرانی در رشته‌های مختلف این هنر فعال بوده‌اند که از نام بردن ایشان پوزش می‌خواهم. امروزه تعداد بی‌شماری از نوجوانان و جوانان زرتشتی در یادگیری و اجرای موسیقی اصیل ایرانی کار می‌کنند و در حفظ این هنر بازمایه از نیاکان خود کوشا هستند که عده‌ای از آن‌ها در کلاس‌های موسیقی سازمان فروهر زیر نظر استاد ظریف در رشته تار و سه‌تار و زیر نظر استاد دهلوی در رشته سنتور و دیگر رشته‌ها تعلیم دیده‌اند و گروهی نیز از دیگر کلاس‌های موسیقی استفاده می‌کنند و هنوز مشغول آموختن هستند که معرفی آن‌ها را به خانواده‌هایشان واگذار می‌کنم.

نوازنده دف و یک نوازنده طبل و یک نوازنده قاشقک با یک یا چند خواننده دختر و پسر برای تک‌خوانی و گروه‌خوانی (گروه کر) شرکت داشتند.

ضمناً گروهی نیز در ارکستر پاپ، پیانو، آکوردیون، ارگ، ترومپت، ساکسیفون، گیتار، قره‌نی و جاز اجرا می‌کردند که مربوط به بحث موسیقی اصیل ایرانی نمی‌شود.

۵- تنظیم و اجرای موسیقی متن نمایشنامه مازیار نوشته صادق هدایت که در سال ۱۳۴۰ توسط هنرمندان سازمان جوانان زرتشتی (فروهر) به کارگردانی مشترک شادروانان سرکیسیان و آبادانی در سن مجهز و گردان سالن باشگاه آارات به روی صحنه آمد.

۶- تنظیم و اجرای موسیقی متن اپرت تولد اشوزرتشت در ۶ فروردین ۱۳۴۰ سالروز تولد اشوزرتشت در سالن دبستان گیو اجرا شد.

۷- در پاییز سال ۱۳۴۲ دو ترانه (مادر) و (عروسی رقیب) از ساخته‌های اینجانب با ارکستر ایرانی سازمان جوانان زرتشتی تهران، به رهبری اینجانب از تلویزیون ایران به صورت زنده اجرا و پخش شد و چندین برنامه دیگر که در هفته‌های بعد انجام گرفت و نوار آنها موجود است.

۸- از زمستان ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۹ که به علت اشتغال به کار ساکن کرمان شدم، عضو شورای موسیقی رادیو کرمان و نوازنده ویلون در ارکستر رادیو کرمان بودم و تنظیم چند آهنگ را نیز بر عهده داشتم. خصوصاً به جمع‌آوری ترانه‌های فولکلوریک مربوط به آن نواحی پرداختم و نت و شعر آنها را تنظیم کردم که با ارکستر رادیو کرمان اجرا شد. خصوصاً دو ترانه محلی (آخ حبیبم - بل بمیرم) در دستگاه شور و ترانه (گل از کرمون - بلبل از کرمون) در شوشتری، که توسط آقای مشیر همایون شهردار سرپرست شورای موسیقی آن زمان رادیو ایران مورد تأیید قرار گرفت و دوباره با ارکستر شما و رادیو و همکاری اینجانب و دو خواننده محلی این دو ترانه اجرا و ضبط و از رادیو ایران پخش شد و صفحه آنها نیز تولید شد. نوار همه آهنگ‌ها و ترانه‌های آن دوران موجود است.

۹- در همین سال‌ها یک جزوه مفصل و کامل به نام (شناخت موسیقی و تئوری کامل موسیقی) را تنظیم کردم که در کلیه رشته‌های دانشکده تربیت معلم به عنوان واحد درسی موسیقی به تدریس آن پرداختم.

۱۰- از سال ۱۳۵۰ تا امروز در تهران در ضمن اشتغال به کار اصلی خود که تحقیق و تدریس زیست و زمین‌شناسی در بعضی کلاس‌ها و دانشگاه‌های مختلف می‌باشد، فعالیت‌های پراکنده‌ای را به صورت آماتور در اجرای قطعاتی با ویلون و یا همراه با ارکستر بر عهده داشته‌ام و گاهی نیز به کار تدریس خصوصی موسیقی در رشته ویلون پرداخته‌ام. حاصل این ۴۵ سال کار توأم با علاقه در موسیقی اصیل ایرانی حدود یک صدویست ترانه و آهنگ تنظیم شده است که بیشتر آن‌ها به اجرا آمده است، ضمناً یک کتاب از فرهنگ عامیانه مردم کرمان و بومیان شهرهای اطراف آن هنوز چاپ نشده است. اکنون در خلوت تنهاییم، ویلون دست‌ساز استاد قنبری، تنها همدم دیرآشنایم می‌باشد. امیدوارم که دوست هنرمندم